

Digitális Rendszerek (BSc)

5. előadás: Szekvenciális hálózatok I.
Szinkron és aszinkron tárolók, regiszterek

Előadó: Vörösházi Zsolt
voroshazi@vision.vein.hu

Jegyzetek, segédanyagok:

■ Könyvfejezetek:

□ <http://www.knt.vein.hu>

⇒ Oktatás ⇒ Tantárgyak ⇒ Digitális Rendszerek (BSc).

(04_chapter.pdf + további részek amik a könyvben nem szerepelnek!)

■ Fóliák, óravázlatok .ppt (.pdf)

■ Feltöltésük folyamatosan

2

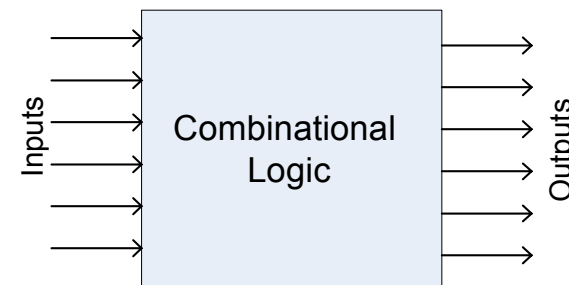
Digitális-logikai hálózatok csoportosítása:

- 1.) Kombinációs Hálózatok (K.H.)
- 2.) Sorrendi Hálózatok (S.H.)
[könyv 4. és 12. fejezete]

3

Ism: Kombinációs hálózatok

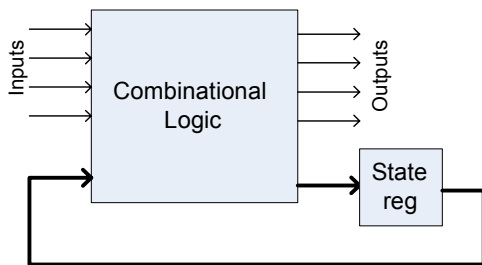
- (K.H.) Kombinációs logikai hálózatról beszélünk: ha a mindenkor kimeneti kombinációk értéke csupán a bemeneti kombinációk pillanatnyi értékétől függ (tároló „kapacitás”, vagy memória nélküli hálózatok).

4

Ism: Sorrendi hálózatok:

- **(S.H.) Sorrendi (szekvenciális) logikai hálózat**ról beszélünk: ha a mindenkor kimeneti kombinációt, nemcsak a pillanatnyi bemeneti kombinációk, hanem a korábban fennállt bemeneti kombinációk és azok sorrendje is befolyásolja. (A *szekunder/másodlagos kombinációk* segítségével az ilyen hálózatok képessé válnak arra, hogy az ugyanolyan bemeneti kombinációkhoz más-más kimeneti kombinációt szolgáltatassanak, attól függően, hogy a bemeneti kombináció fellépésekor, milyen értékű a szekunder kombináció, pl. a State Register tartalma)

5

Szekvenciális (sorrendi) hálózatok (S.H.)

6

Szekvenciális hálózatok

- Hazárdjelenségek
- Visszacsatolás szerepe
- Építő elemek:
 - Szinkron tárolók és flip-flopok (szint- vagy él-vezérelt)/
 - Aszinkron tárolók (latch)
 - Regiszterek (Flip-flopok összekapcsolásából)
 - Számlálók (counters)
 - Memóriák: RAM, ROM – nagy memóriatömbök
 - Időzítő-vezérlő egységek

7

Eddig:

- a kommunikáció (két kapu közötti információátvitel) sebességét végtelenül gyorsnak tekintettük (K.H).
 - (S.H.) Valóságban azonban a kapuknak véges kapukésleltetéssel (propagálási idő) rendelkeznek, amelyet figyelembe kell venni!
- A kimeneti értékek generálása csak az aktuális bemeneti állapottól függött. (K.H)
 - (S.H.) Azonban a korábbi állapotok értékét is figyelembe kell vennünk!

8

Hazárd jelenségek

- Def: **Hazárdok:** Késleltetés okozta nem-kívánt kimenetek, állapotok.
- *Hazárd alakulhat ki, ha egy kapu kimenete a bemenetek változásához képest csak véges időn belül változik (szilícium lapkán lévő elektron- és lyuk- vezetés következtében). $T_{\text{propagation delay}}$ (Nem feltétlenül alakul ki, de lehetséges!)*
- *Hazárdoknak több fajtája lehetséges:*
 - Funkcionális / Statikus
 - Dinamikus

9

Hazárdok kialakulása I.

- **a.) Jelterjedési (propagation delay) késleltetés:**
a logikai kapu bemeneteinek és a kimeneteinek változása közötti időkülönbség miatt.
- Függetlenség:
 - Jelalak a bemeneten (waveform)
 - Hőmérséklet
 - Kimenet terhelése (output loading – Fan-out)
 - Disszipált teljesítmény (operating power)
 - Logikai eszköz típusa (type / device family)

Példa: egy TTL 74LS eszközöknél, 1-gates kapu esetén a propagációs késleltetés kb. 5ns lehet.

10

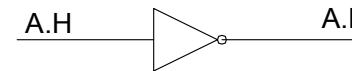
Hazárdok kialakulása II.

- **b.) Összeköttetési (interconnection delay) késleltetés:**
a logikai kapukat összekötő vezetéken lévő véges jelterjedés miatt.
- PI: ~20 cm/ns sebességű jelátvitel az elektromos vezetéken
- bizonyos vezetékhosszúság felett léphet fel

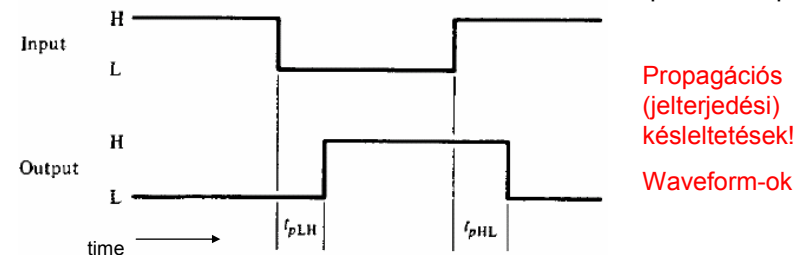
11

Példa: hazard jelenségre

- Input: A.H \rightarrow A.L (fesz. polaritását változtatjuk)

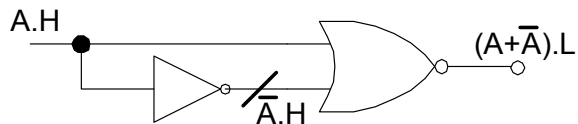
- **Idődiagram analízis:** a bemenet változását a kimenet csak véges idő alatt követi (t_{pLH} ill. t_{pHL})

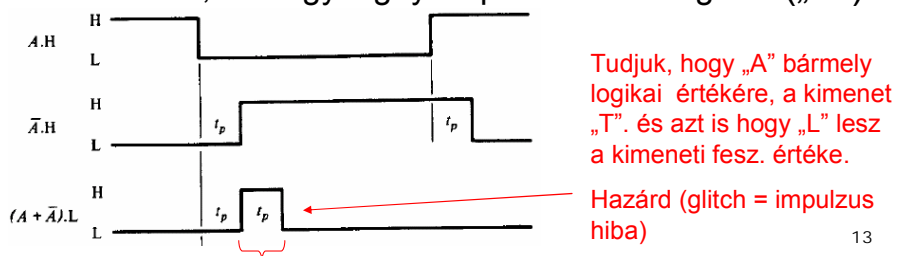
12

Példa: Késleltetés szerepe áramkörnél

- Tekintsük a $A + \bar{A}$ -t realizáló áramkört:

- Legyen t_p a jelterjedési késleltetés.
- Ha „A” változik T→F, akkor egy nem-kívánt („spurious”) kimenet lesz, ami egységnyi kapu-késleltetésig tart („H”)

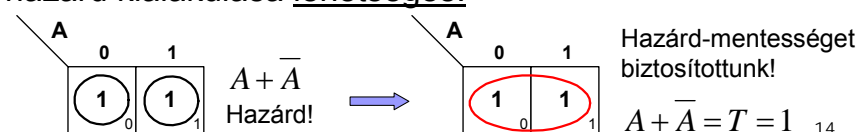

13

a.) Statikus / Funkcionális hazárd

- Általában elegendő időt várakozva a kimenet a megfelelő (becsült) logikai- és feszültség- értékre áll be (lásd előző példa).
- De vannak olyan hazárd-jelenségek is, melyek idővel nem szűnnek meg, ekkor a tervezőnek kell beavatkozni (**funkcionális hazárd**).

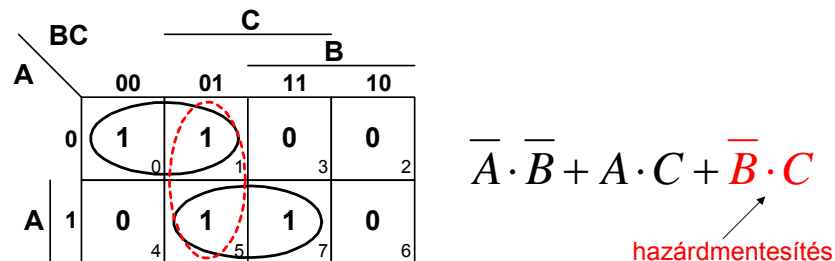
- Pl. ha szomszédos 1-esek vannak Karnaugh táblában, amelyek nincsenek egy tömbbe összevonva, akkor hazárd kialakulása lehetséges:

14

Példa: Statikus hazárd

- Vegyük egy komplexebb, 3-változós esetet:

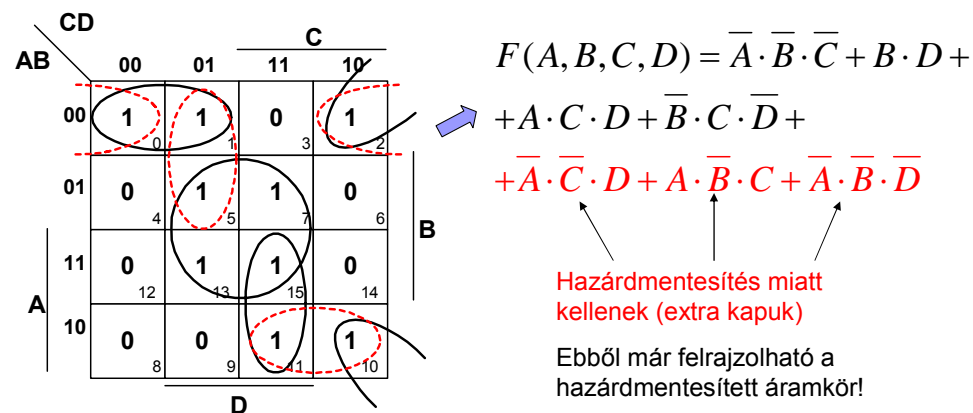

- Ha a szomszédos, itt kételemű tömbök között a „szaggatottal” jelölt összevonást is képezzük, akkor biztosíthatjuk a hazárdmentességet (de extra hardver szükséglet: 1 AND ill. 1 OR kapu – ezért költségesebb is.)

15

Példa: hazárdmentesítésre

- Legyen $F = \sum_{i=0}^{15} (0,1,2,5,7,10,11,13,15)$ //DNF!!
- Ekkor a következő K-tábla írható fel:

16

b.) Dinamikus hazard

- Olyan többszintű hálózatokban jöhet létre, ahol a statikus hazard az alacsonyabb hierarchia szinteken nem lett kiküszöbölve.
- Megszüntethető: *szinkronizálással* (órajel fel-, vagy lefutó élére működtetjük a hálózatot)

17

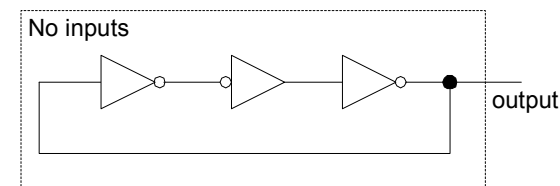
Oscilláció - visszacsatolt áramkörökben

- K.H. + **visszacsatolás/"feedback"** (iteratív, szekvenciális működés): nem csak a külső bemenetek, hanem a kimenet eredeti (korábbi) értékét is figyelembe veszi az aktuális kimenet meghatározásánál. „Szokatlan” működést biztosít.

■ Példa: Ring oszcillátor:

- Mindig páratlan számú invertert tartalmaz!

- Kimeneti feszültség/logikai-érték vissza van csatolva a bemenetre, amelynek értéke a kimeneten, mindig invertált formában jelenik meg! (**oszcillál** a hálózat!)

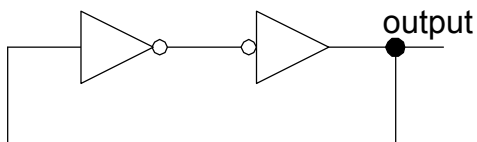

Mixed-logikai kapcsolás

18

Stabilitás - visszacsatolt hálózatoknál

- Eltávolítva a ring oszcillátorból egy invertert a következőt kapjuk (páros számú elemmel):

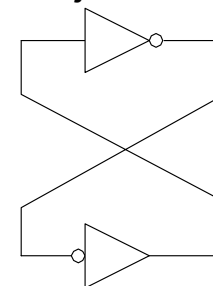
- Amíg egyik inverter alacsony, addig a másik magas feszültségszintre áll be (instabilitási periódus alatt: „*settle time*”). De miután beálltak, **stabil** értéket kapunk a kimeneten (függően attól, hogy mi volt a v.cs. output értéke!)

19

Stabilitás:

- Előző stabilitást biztosító áramkör átrajzolásából kapjuk:

- Mivel az áramkör nem rendelkezik külső bemenettel, ezért a viselkedésének leírására pusztán a K.H.-nál megismert Boole-algebra nem elegendő.
- „*Emlékező*” áramkör = tároló / memória (de nyilván külső bemenetek nélkül használata értelmetlen lenne)
- Tárolók / flip-flopok esetén alkalmazzuk ezt a jelölést (más logikai kapukkal is helyettesítve az invertert).

20

Szekvenciális hálózatok

- Van visszacsatolás
- Korábbi állapot, és az aktuális külső bemenetek függvényében \Rightarrow határozzuk meg a kimeneteket.
- Digitális rendszert – kontrollálható memóriával szekvenciális rendszernek nevezzük.
- Építőelemei:
 - Latch (retesz)
 - Flip-flop
 - Regiszter, számláló
 - Memória

21

Szekvenciális hálózatok csoportosítása – memória elemekre:

- 1.) órajel nélküli, **aszinkron** hálózatok:
 - a.) Latch (retesz)
 - b.) Aszinkron RS-tároló
- 2.) órajellel vezérelt / időzített **szinkron** hálózatok:
 - a.) Szinkron RS tároló – szintvezérelt
 - b.) MS Flip-Flop (tároló)
 - c.) Tiszta (pure) él-vezérelt FF
 - d.) JK Flip-Flop (tároló)
 - e.) D Flip-Flop (tároló)
 - f.) T Flip-Flop (tároló)

} Él-vezérelt

22

Fontos megjegyzések:

- **Aszinkron** esetben a „**tároló**” kifejezést használjuk (órajel nélküli)
- **Szinkron** esetben (órajellel vezérelt).
 - **Szint-vezérelt (level-triggered)** eszközök: adott logikai / feszültség szintet jelent – „**tároló**” kifejezést használjuk
 - **Él-vezérelt (edge-triggered)** eszközök: le / felfutó élre – „**flip-flop**” kifejezést használjuk. (ekkor fontos, hogy csak egy meghatározott időpontban vegyünk mintát!)

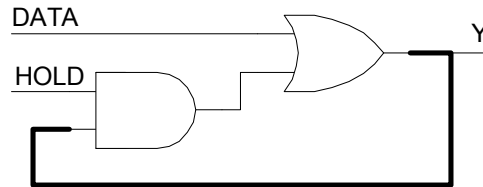
23

1.) Órajel nélküli, aszinkron sorrendi hálózatok

24

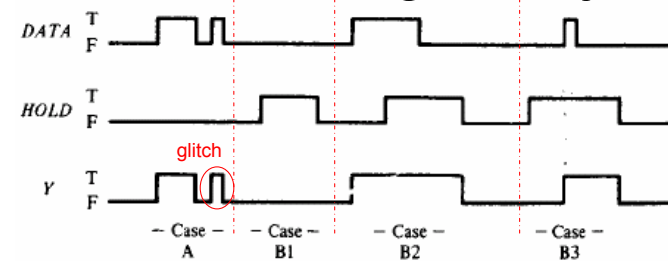
1/a.) Latch

- **Latch (retesz):** legegyszerűbb tároló elem. Az idő mint fontos paraméter játszik szerepet működésében.
- Tulajdonsága: a bemenetén lévő log. igaz ('T') adat azonnali kimenetre helyezése.
- Hibája, hogy amíg $HOLD=T$, ha egy impulzus zaj érkezik, akkor egy $Y=T$ jelenik meg (glitch v. impulzus hiba).
- További tul. hogy a pillanatnyi 'T' érték a kimeneten $Y=T$ megjelenik mindaddig, amíg $HOLD=F$ nem lesz. (Ezt hívják **1's catching**). Néha hasznos, de veszélyes is lehet pl. leragadásos hiba!

25

Latch időzítési diagrammja:

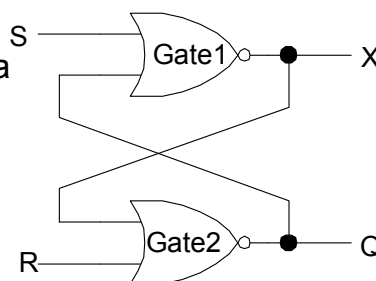

- Több eset – a eset lehetséges:
 - **Case A:** Ha $HOLD=F$, akkor $Y=DATA$
 - **Case B:** Ha $HOLD=T$, akkor bármely előfordulásakor a $DATA=T$ esetén az adatot tárolja („hold”=tartja), mindaddig amíg $HOLD=F$ nem lesz. Ekkor a kimenetére helyezi. Három a eset lehetséges:
 - **Case B1:** $DATA=F$, amikor $HOLD=T$. Ekkor $Y=F$
 - **Case B2:** $DATA=T$ és $HOLD=F$. Amikor $HOLD=T$ lesz, tárolja az adatot, addig ameddig $HOLD=F$ nem lesz újra. Ekkor a kimenetre helyezi
 - **Case B3:** $DATA=F$, amikor $HOLD=F$. Majd az adat $DATA=T$ lesz, és ezáltal $Y=T$ ($DATA$) lesz. Mindaddig kitarja Y -t, amíg $HOLD=F$.

26

1/b.) Aszinkron RS-tároló (latch)

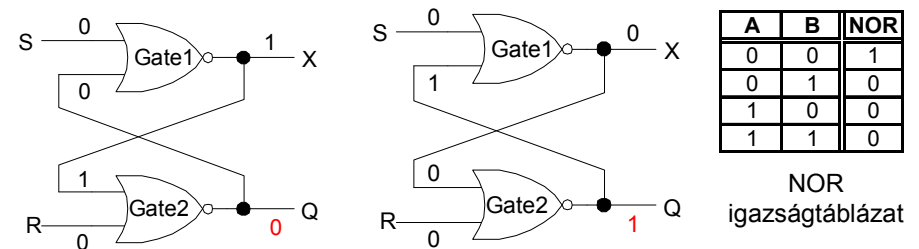
- Visszacsatolt hálózatok a memóriák egy sajátos típusát képezik: „visszaemlékezik” a feszültség, v. logikai szintek állapotára (1-bites tároló)
- Két stabil állapota lehetséges (**bistabil** eszköz), amelyeket eddig azonban külsőleg nem tudtunk befolyásolni.
- Ezért kell más logikai kapukat alkalmazni az inverterek helyett a visszacsatolásnál! így kapunk **aszinkron RS-tárolót**.
- Például: itt **NOR** kapukat használva
 - S: Set (beállítás)
 - R: Reset (újrabeállítás / törlés)
 - Kimenetek: Q (állapot), X (Q negáltja).
- (Megj: X-et jelölik \bar{Q} -al is!)

27

Aszinkron RS-tároló - két stabil (**bi-stabil**) állapota:

■ i.) Logikai **NOR** kapcsolással

I.) RS tároló $Q=0$ -ás állapotban

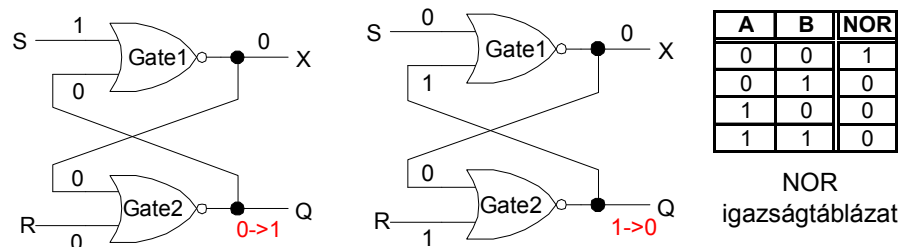
II.) RS tároló $Q=1$ -es állapotban

$S=R=0=F$ logikai szinten rögzítve tárolás során!

28

Aszinkron RS-tároló – „Set/Reset”:

■ i.) Logikai **NOR** kapcsolással (folyt)

III.) Tfh: **S=1**, és **Q=0**.

Ekkor X=0

Ezután Q=1 lesz.

Tehát Q **0->1 (Set)** történt!

IV.) Tfh: **R=1**, és **Q=1**.

Ekkor X=1

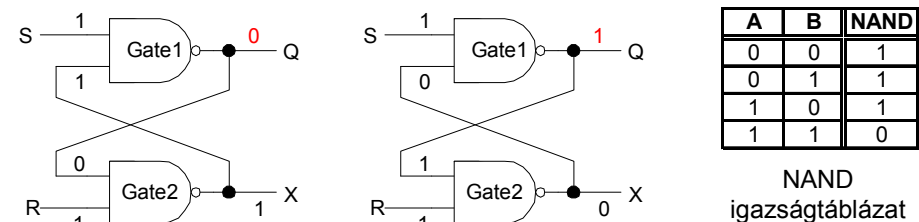
Ezután Q=0 lesz.

Tehát Q **1->0 (Reset)** történt!

29

Aszinkron RS-tároló - két stabil (bi-stabil) állapota:

■ ii.) Logikai **NAND** kapcsolással

I.) RS tároló Q='0'-ás állapotban

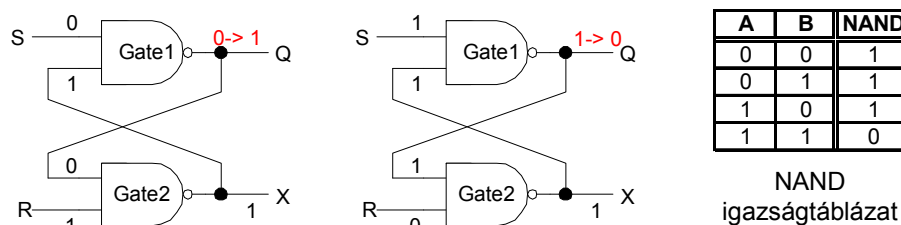
II.) RS tároló Q='1'-es állapotban

S=R='1'='T' logikai szinten rögzítve tárolás során!
(Duálisa a NOR-nak!)

30

Aszinkron RS-tároló – „Set/Reset”:

■ ii.) Logikai **NAND** kapcsolással (folyt.)

III.) Tfh: **S=0**, és **Q=0**.

Ekkor X=0

Ezután Q=1 lesz.

Tehát Q **0->1 (Set)** történt!

IV.) Tfh: **R=0**, és **Q=1**.

Ekkor X=1

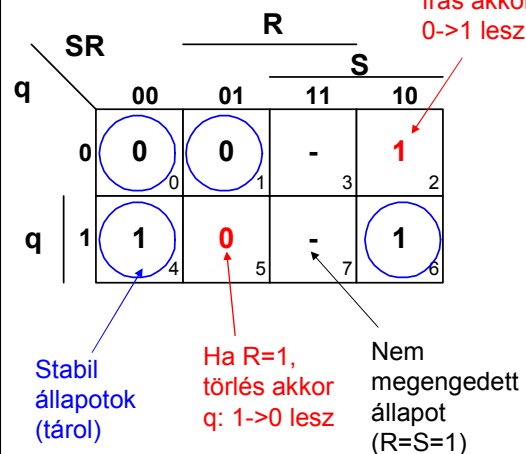
Ezután Q=0 lesz.

Tehát Q **1->0 (Reset)** történt!

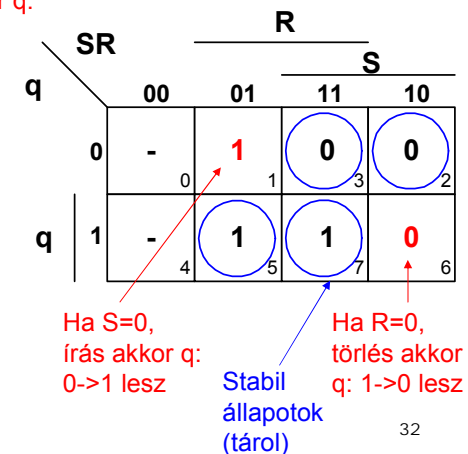
31

RS tárolók Karnaugh táblái:

■ NOR esetben:

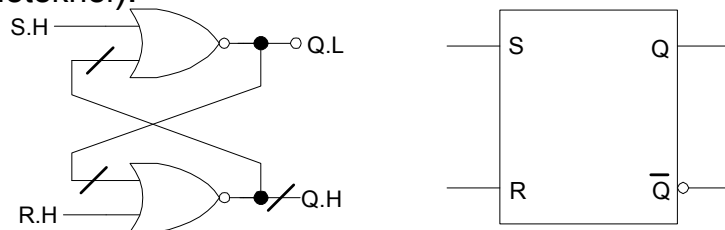
■ NAND esetben:

32

Aszinkron RS-tároló feszültség-logikai viselkedése (NOR kapuval)

- Mixed-logikai kapcsolása ('T'='H' pozitív logika a bemeneteknél):

Amíg **S.H** és **R.H** „L” („F”) feszültség szinten van, a tároló aktuális állapotát tárolja, Q-tól függően (a bistabil állapot közül az egyikbe kerülünk).

Ha S-t, vagy R-t változtatjuk:

- S: control bemenet – Set State-be helyezi az áramkört (Q=H), **S=H** ('T') esetén.
- R: control bemenet – Reset State-be helyezi az á.k.-t (Q=L), amikor **R=H** ('T').

Q

33

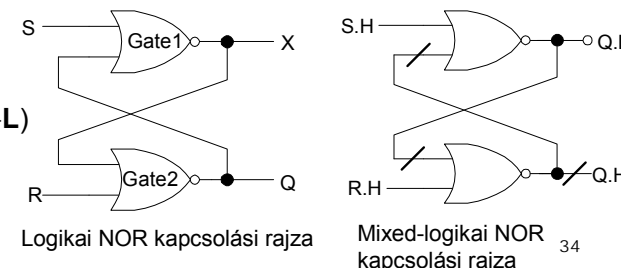
Aszinkron RS-tároló feszültség-logikai viselkedése (NOR kapuval)

- Tekintsük a hálózatot pozitív logikával, ahol T=H (F=L)
- Tfh: R.L, S.L és Q=L. Ekkor \Rightarrow X.H lesz. Ezt visszacsatolva Q.L lesz megint. Tehát addig nincs változás a stabil viselkedésben, ameddig az R és S állapotokon nem változtatunk! ('L' / '0' állapotban van)
- Bi-stabilitása miatt ez igaz lesz Q.H \Rightarrow X.L –re is ('H' / '1' állapot).

- Set/ Reset:**

- Set state: (Q=L \rightarrow H)
- Reset state: (Q=H \rightarrow L)

Terminológia: \bar{Q} -al jelöli!

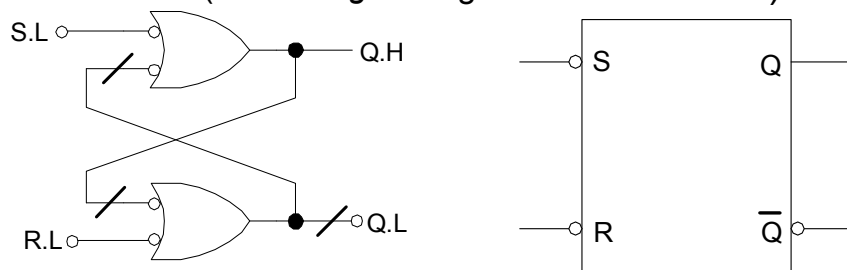
Logikai NOR kapcsolási rajza

Mixed-logikai NOR kapcsolási rajza

34

Aszinkron RS-tároló feszültség-logikai viselkedése (NAND kapuval)

- Mixed-logikai kapcsolása (NOR duálisa) és szimbóluma ('T'='L' negatív logika a bemeneteknél):

Amíg **S.L** és **R.L** „H” feszültség szinten van, a tároló aktuális állapotát tárolja, Q-tól függően. A bistabil állapot közül az egyikbe kerülünk.

Ha S-t, vagy R-t változtatjuk:

- S: control bemenet – Set State-be helyezi az áramkört (Q=H), **S='L'** esetén.
- R: control bemenet – Reset State-be helyezi az á.k.-t (Q=L), amikor **R='L'**.

Q

35

Aszinkron RS-tároló tulajdonságai

- Aszinkronitás:** nincs közös rendszer órajel, amely működtetné. Csupán az S és R control jelek hatására válaszol a kimenet („azonnal” – véges időn belül).
- Asynchronous (unlocked) latch
- !Hibája, hogy érzékeny impulzus zajokra: *glitch*-ek lehetnek az S / R bemeneteken, amikor a másik Reset- / Set- state állapotban vagyunk.
 - Általános tervezési eszközként ezért nem ajánlatos használni.

36

Gerjesztési tábla:

„feszültség értékek” ábrázolására

- **Gerjesztési (Excitation) tábla:** sorrendi hálózatoknál a logikai- és feszültség- értékek felírására használatos, az *időbeliség* figyelembe vételével! (t: idő múlva, δ : beállási (settle) idő)
- A **NOR** kapukból felépülő RS tároló működésének leírása gerjesztési táblázat segítségével (feszültség értékekre):

S	R	$Q_{(t)}$	$X_{(t)}$	$Q_{(t+\delta)}$	$X_{(t+\delta)}$	
L	L	q	x	q	x	Hold
L	H	q	x	L	H	Reset
H	L	q	x	H	L	Set
H	H	q	x			Disallowed

Kétértelműség! (NOR miatt)

37

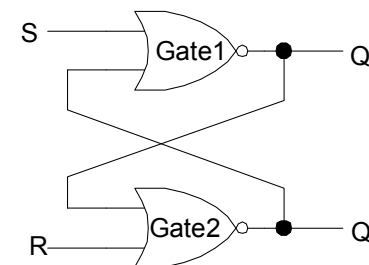
Gerjesztési tábla:

„logikai értékek” ábrázolására

- A **NOR** kapukból felépülő RS tároló működésének leírása gerjesztési táblázat segítségével (logikai értékekre):

S	R	Q	Q'	
0	0	q	$\sim q$	Hold
0	1	0	1	Reset
1	0	1	0	Set
1	1	-	-	Disallow

Kétértelműség! (NOR miatt, ha $R=S=1$)

38

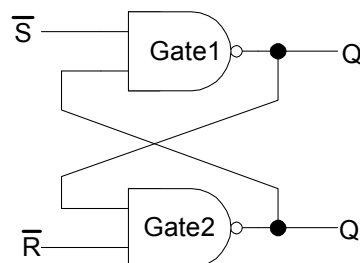
Gerjesztési tábla:

„logikai értékek” ábrázolására

- A **NAND** kapukból felépülő RS tároló működésének leírása gerjesztési táblázat segítségével (logikai értékekre):

\bar{S}	\bar{R}	Q	Q'	
0	0	-	-	Disallowed
0	1	1	0	Set
1	0	0	1	Reset
1	1	q	$\sim q$	Hold

Kétértelműség! (NAND miatt, ha $R=S=0$ vagyis ha $R=S=1$)

NOR duálisa: kapuk, bemenetek és állapotok felcserélésével kapjuk.

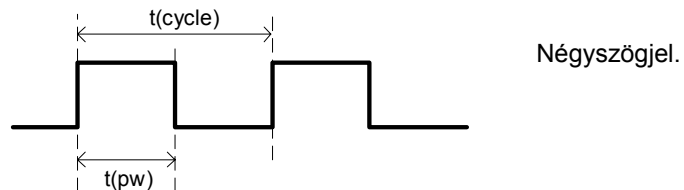
39

2.) Órajellel vezérelt, szinkron sorrendi hálózatok

40

Óra (Clock)

- A digitális áramkörökben az események történésének sorrendje kritikus (megfelelő időzítés kell \Rightarrow órajel vezérléssel)
- **Óra**: impulzusok sorozatát bocsátja ki, pontosan meghatározott szélességgel $[t(pw)]$, és időintervallummal.
- **Ciklus-idő** (clock-cycle): két egymást követő pulzus élei közötti időintervallum $[t(cycle)]$.
 - Példa: Órajel Frekvencia: $f=100\,000\,000$ [Hz] $[1/s]$
 - Ekkor $T=1/f=1 / 100\,000\,000 = 10$ [ns]
- Kristály-oszcillátor szolgáltatja ált. az órajelet.

41

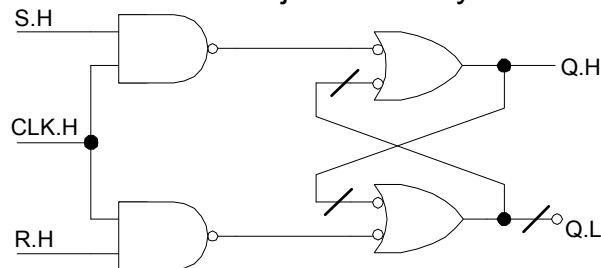
Órajellel vezérelt szinkron sorrendi hálózatok:

- Eml: aszinkron tárolók ('1' / 'T' catching)
- Szinkron tárolók (flip-flop-ok): általánosabb építő elemek
- **Szinkronizálás**: A kimenet mindaddig nem fog változni, amíg egy rendszer órajelre (CLK) nem engedélyeződik.
- CLK: órajel impulzus ált. négyszögjel formájában adott (timing waveform)

42

2/ a.) Szinkron RS-tároló

- Felépítése hasonló az aszinkron RS tárolóhoz, csupán az R / S állapotok aktivitását órajellel szabályozzuk.

- A kimenet értéke csak az órajel 'igaz' ('T') állapota alatt változhat meg („**Level-driven**”: szint vezérelt eszköz)
- De az órajel (itt magas aktív) állapotát elegendően szűkre kell beállítani, különben hazárdok lehetségesek („shock”).

43

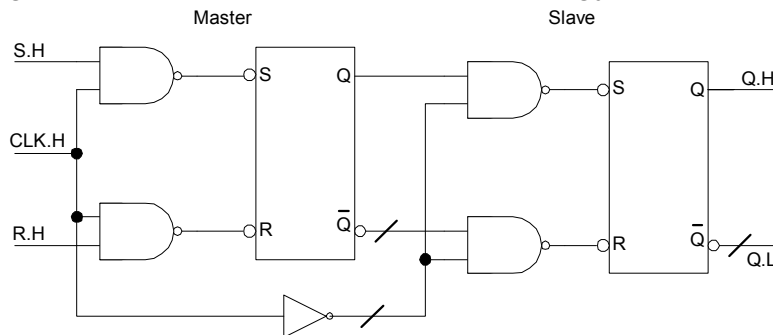
Órajel meghatározása

- **Órajel beállítása**: a célunk, hogy elegendően kis intervallumot biztosítsunk, amelynek hatására a kimenet megváltozhat, a bemenettől függően (a szint-vezérelt működés helyett, él-vezérelt működést kell biztosítani!)
- **Él-vezérelt működés**: (edge-driven / edge-triggered): órajel feszültség átmenete
 - Pozitív (felfutó) él: CLK.L \rightarrow H \uparrow
 - Negatív (lefutó) él: CLK.H \rightarrow L \downarrow
- **Megj**: Az órajellel vezérelt szekvenciális rendszereket a továbbiakban *él-vezérelt* működésű eszközöknek tekintjük (más megnevezés: időzített flip-flopok)

44

2/ b.) Szinkron MS flip-flop

- Régóta széles körben használt eszköz, egyszerű felépítésű

- Ha a CLK magas aktív ('H'), akkor a kimenet megváltozik a bemenettől függően.
- H → L átmenetnél (lefutó él) leválasztja az **Master** tárolót a S / R bemenetektől (ekkor tárol – változatlan tartalom)
- Feszültség invertálás miatt a **Slave** tároló ellenütemben működik: negatív (lefutó) él esetén lesz aktív (S / R bemeneteit a Master állapottól kapja)

45

2/ c.) Tiszta (pure) él-vezérelt FF

- Célunk: elkerüljük a hazárdokat (glitch, noise-zaj stb.)
- MS-FF helyett alkalmazzuk: *1's catching* tulajdonságot próbáljuk elkerülni használatával (clk pozitív részén)
- Az órajelciklus negatív részén viszont az R / S control bemeneteket kell stabil állapotba hozni
- Tiszta él-vezérlés: állapot-átmeneteket is használni kell
 - Aktív él: F → T amelyre az átmenet megtörténik (lehet H → L vagy L → H)
 - Aktív élre a bemeneteket (R / S) kell figyelni (sensing)
 - Aktív él eredményeként (adott log / fesz. szinten) szabad csak megváltoznia az állapotnak (Q)

46

Gerjesztési tábla: logikai és feszültség értékek ábrázolására

- Él-vezérelt Flip-flopok esetén használatos táblázat
- Jelölések:
 - Minden aktív élre vagy *Set*, vagy *Reset* állapotba jut (bistabil) a bemeneti értékeknek és az aktuális tárolt állapotnak megfelelően.
 - Q(n)**: n. órajel **trigger** („**aktív él-váltás**”) állapota
 - Ha ekkor a tároló *Set* állapotban van, akkor Q(n) = 'T'
 - Ha ekkor a tároló *Reset* állapotban van, akkor Q(n) = 'F'
 - Q(n+1)**: n. utáni (következő) aktív élre (táblázat készítése összes lehetséges kombinációjára)
 - Setup time**: megbizonyosodni az R / S control inputok stabil voltáról, az aktív él előtt röviddel.
 - Hold time**: R / S control inputok stabilitása az aktív él után röviddel.

47

2/ d.) Szinkron JK flip-flop

- Ism: Az RS tárolónál *kétértelműség* volt az R / S bemenetek azonossága esetén (ott nem-megengedett volt!)
- Azonban **JK** esetén az összes R / S bemeneti kombinációra egyértelmű kimeneti eredményt kapunk.
- Gerjesztési tábla** a JK tároló *logikai* vizsgálatához:
 - Megfeleltetés: **J:=Set / K:=Reset** - mint control bemenetek

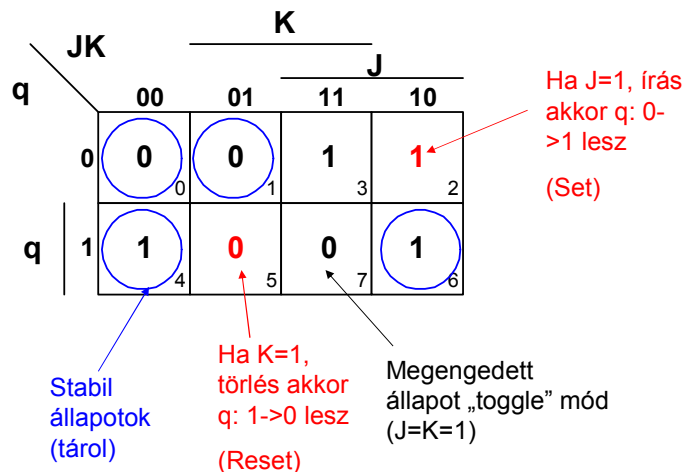
Clock	J	K	Q _(n)	Q _(n+1)	
F	X	X	q	q	} Szint-vezérelt viselkedés: Stabil 'T' v. 'F' esetén a JK kimenete érzéketlen
T	X	X	q	q	
↑	F	F	q	q	} RS tárolóval analóg működést biztosít.
↑	F	T	q	F	
↑	T	F	q	T	
↑	T	T	q	\bar{q}	} Toggle (complement) } negált

↑ : CLK felfutó élére (pozitív) vezérelt (F → T)

48

JK flip-flop Karnough táblája

- Nagyon hasonló az RS-tárolóhoz, de itt az $J=K=1$ állapot is megengedett (toggle)!

49

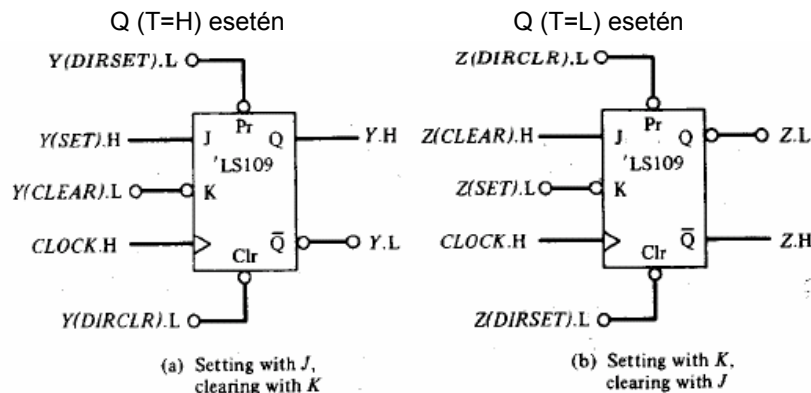
JK tárolók típusai:

- Kereskedelmi forgalomban több típussal, jelöléssel is találkozhatunk:
 - Aktív-éle az órajelnek lehet:
 - Pozitív (felfutó) él-vezérelt: $\text{CLK} \rightarrow (F \rightarrow T) \uparrow$
 - Negatív (lefutó) él-vezérelt: $\text{CLK} \rightarrow (T \rightarrow F) \downarrow$
 - J / K control jelek aktív feszültség-szintjei:
 - J / K is magas aktív (T=H): pozitív logika
 - J aktív magas ('H') / K aktív alacsony ('L')
 - Aszinkron R / S módú viselkedés (availability):
 - Direct-clear (Pre-clear): aszinkron Reset (szimbólum alján)
 - Direct-set (Pre-set): aszinkron Set (szimbólum tetején)
 - Szinkron R / S módú viselkedés (alap)
 - Clear: lehet J, vagy K – control (logikai clear: $Q=F$)
 - Set: lehet J, vagy K – control (logikai set: $Q=T$)

50

Példa: 74LS109 Dual JK Flip-flop

- Pozitív (felfutó) él-vezérelt SSI tároló elem
- Control jelei: J magas aktív (H) / K alacsony aktív (L)
- Set: Q-t 'T' be állítja (logikai set)
- Clear: Q-t 'F' be állítja, törli (logikai clear)

51

Példa: 74LS109 Gerjesztési tábla – feszültség értékek esetén

Q: T=H eset!

Preset	Preclear	Clock	J	K	$Q_{(n+1)}$	Action if Q is active-high
L	H	X	X	X	H	Direct set
H	L	X	X	X	L	Direct clear
L	L	X	X	X	—	Disallowed configuration
H	H	\uparrow	L	L	L	Clear (Reset)
H	H	\uparrow	L	H	$Q_{(n)}$	Hold
H	H	\uparrow	H	L	$\sim Q_{(n)}$	Toggle
H	H	\uparrow	H	H	H	Set

- $\sim Q_{(n)} = Q_{(n)}$ negáltja (komplemente: „toggel mód”-ban)
- X: don't care állapot
- : nem megengedett állapot

Aszinkron viselkedés

52

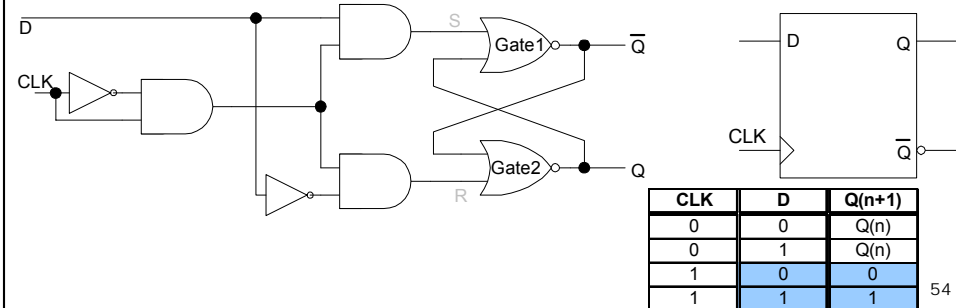
JK Flip-flopok általános tulajdonságai

- Általánosan használt, jól controllálható működésű tároló (flexibilitás)
- Adattárolásra (hold): gerjesztési tábla alapján
 - $Q(n+1) = Q(n) = q$ lesz bármikor, ha $J=K=F$ (felfutó élre) – ez egy egyszerű adattárolási mód
- Adatbevitelre: J / K nem adat, hanem vezérlő vonalak! Háromféleképpen használható:
 - a.) Clear -> majd Set
 - b.) Set -> majd Clear
 - c.) Tárolás: egy órajel ciklus ideig (részletesen a könyvben)

53

2/ e.) Szinkron D-flip-flop

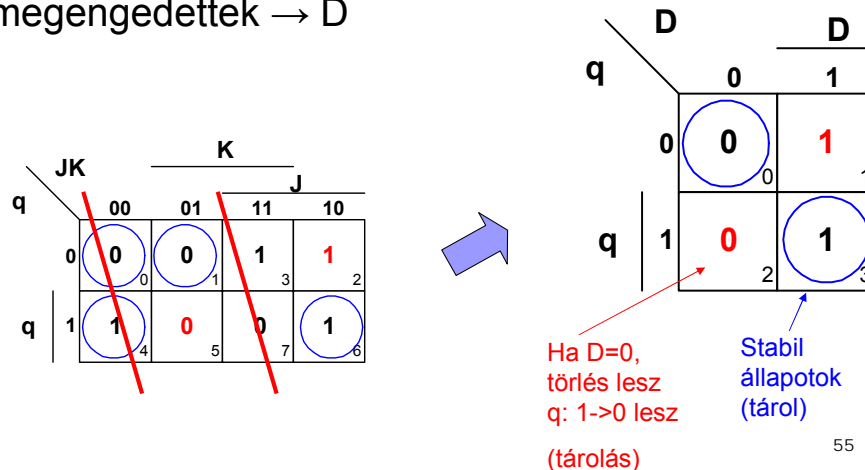
- Rendkívül egyszerű működésű, általános tároló elem.
- **D** (Delay) tároló: késlelteteses-alapú működés (egy órajel ciklus ideig tartja az értéket, amelyet a következő ciklusban a kimenetére helyez)
- **CLK=0** → **1** értékére működik (**1** → **0**-nál tárolt érték ($q(n)$))
- Kapcsolása, szimbóluma, és logikai gerjesztési táblázata:

54

D-flip-flop Karnogh táblája

- JK tárolóból származtatható, ahol csak a **különböző** bemeneti értékű JK kombinációk a megengedettek → D

55

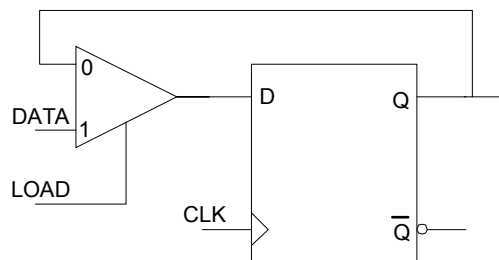
D-tároló jelei

- Kereskedelmi forgalomban a következő variációkban, jelölésekkel kapható
 - i.) CLK órajel aktív éle:
 - Pozitív (felfutó): L → H
 - Negatív (lefutó): H → L (kis kör jelöli)
 - ii.) Direct (aszinkron) Set / Clear (ha jelölik akkor általában alacsony aktív állapotúak – 1's catcher)
 - iii.) Legtöbb esetben csak a Q kimenete van feltüntetve, vagy a negált Q-val biztosítja mindkét polaritást

56

D-tároló alkalmazása, mint:

- **Késleltető elem:** egy órajel ciklusig késlelteti a bemenetre adott értéket, mire az a kimenetre kerül
- **Szinkronizáló elem:** különböző jelek rendszer órajelhez való időbeli ütemezése (szinkronizálatlan jel a bemenetén).
- **Adat tároló elem:** adatbevitel és tárolás
- **Engedélyező elem:** LOAD engedélyező bemenet (MUX-on keresztül választódik ki a bemenet, vagy v.cs. értéke

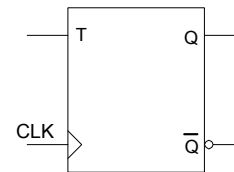

- LOAD = 0, visszacsatolt Q állapot kering
- LOAD = 1, külső bemenet (DATA)

57

2/ f.) Szinkron T-flip-flop

- Rendkívül egyszerű működésű
- **T** (toggle) tároló: késleltetéses-alapú működés (egy órajel ciklus ideig tartja az értéket, a következő ciklusban viszont az érték **negáltját** teszi a kimenetére)
- CLK=0->1 értékére működik (tárol)
- szimbóluma, és logikai gerjesztési táblázata:

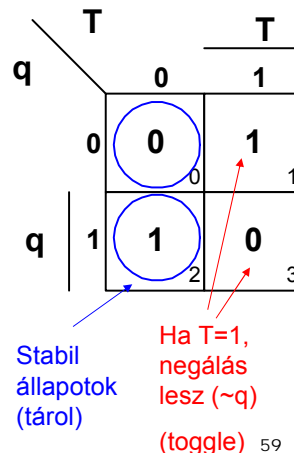
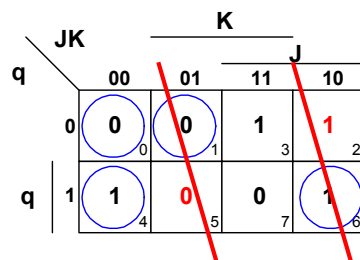

T	Q(n+1)
0	1
1	0

58

T-flip-flop Karnogh táblája

- JK tárolóból származtatható, ahol csak az **azonos** bemeneti értékű JK kombinációk a megengedettek → T
- A tárolót a JK bemenetek összekötéséből kapjuk!

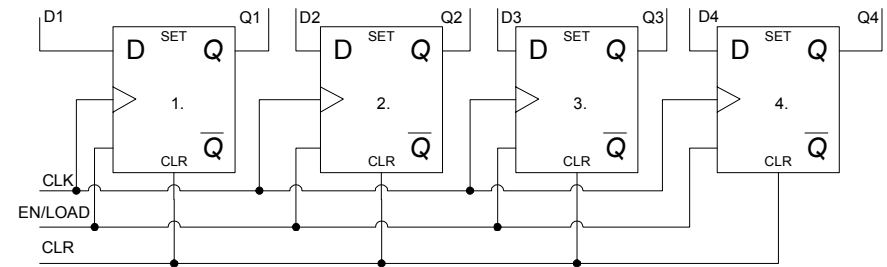
59

Regiszterek

- **Regiszter:** n db tároló (Flip-flop) elemekből felépülő rendezett tömb
- Ideiglenes adattárolásra használjuk (néhány bites érték tárolása aritmetikai műveletekhez)
- Byte, vagy word (szóhosszúság) szervezésű
- MSI-szintű építőelem
- Példák:
 - Engedélyező bemenetű D-regiszter (EN)
 - Tiszta (pure) D-regiszter (EN=1 nek feltételezzük)
 - 4, 6, 8, 16, 32 ... számú D Flip-flop-ból épülhetnek fel.
 - Közös órajel (esetleg törlő és engedélyező jel)
 - Shift-regiszter (kimenetek sorba kötésével – léptetés)

60

4-bites Parallel In/ Parallel Out regiszter (D-tárolókból felépítve)

LSB

MSB

LOAD: a D1...D4 bemeneteknek párhuzamos beírására is lehetőség van. (LOAD=1)

61

Számlálók (counters)

Bináris számlálók

- Moduló-N számláló: M moduló N (M / N utáni maradék) értékét tárolja
- 3-bites számláló: 10^3 különböző értékre 000-999 –ig, majd 999 után újból 000-tól indul, inicializálódik. (Ez egy „M moduló 1000” számláló.)

Számláló JK tárolókból: „toggle mode”-ban használjuk a tárolót

- Modulo-2 számláló: (q negált).

CLK impulzusa: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 ...

FF Q kimenete: 0 1 0 1 0 1 0 1 0 ... (q / q̄) //alternáló jelleg

- Szinkron Modulo-4 számláló: (közös CLK)

CLK impulzusa: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 ...

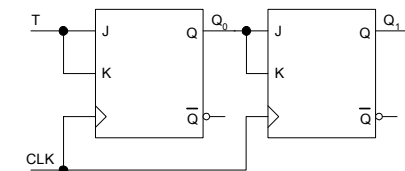
FF Q₁, Q₀ kimenete: 00 01 10 11 00 01 10 11 00 ...

Logikai értékeket reprezentál

LSB bit: Q₀ balra (alternáló jelleg)

MSB bit: Q₁ jobbra (akkor változtatja az értékét alternáló jelleggel, amikor Q₀ = 'T' / '1')

Ezekből nagyobb méretű modulo-N számláló is felépíthető sorbakötésükkel!

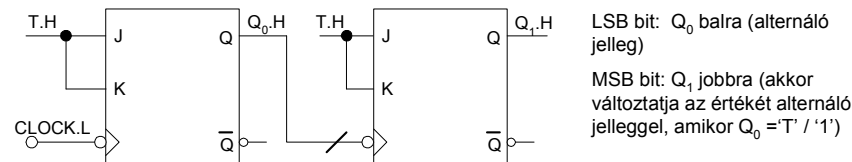

62

Aszinkron bináris moduló-4 számláló JK tárolóból

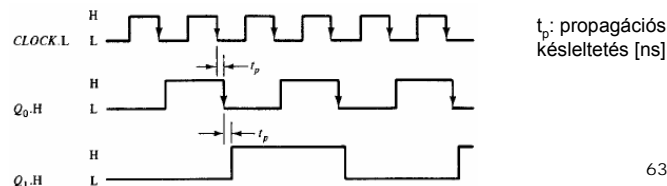
Hasonlóan működik az előzőhöz:

- Q₀ alternál („toggle mode”) minden CLK-ra (mivel J=K='T') //bal FF
- Q₀ generál egy T→F (H→L ebben az esetben) átmenetet
- Q₁ is alternál, de Q₀ től függően (J=K='T' re) //jobb oldali FF
- Q₁ –es FF órajelét a Q₀ biztosítja (aszinkron működés)

LSB bit: Q₀ balra (alternáló jelleg)
MSB bit: Q₁ jobbra (akkor változtatja az értékét alternáló jelleggel, amikor Q₀ = 'T' / '1')

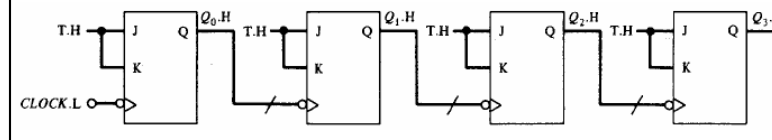
Idődiagram:

63

4-bites moduló-16 számláló (counter)

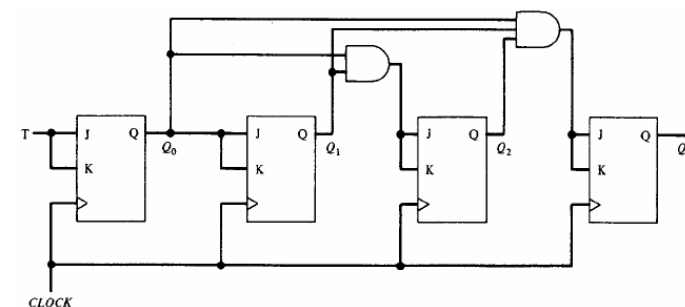
Aszinkron (ripple) counter:

Pl. átmenet 3 -> 4 között

Time	Q ₂	Q ₁	Q ₀
0	0	1	1
t _p	0	1	0
2t _p	0	0	0
3t _p	1	0	0

Szinkron counter:

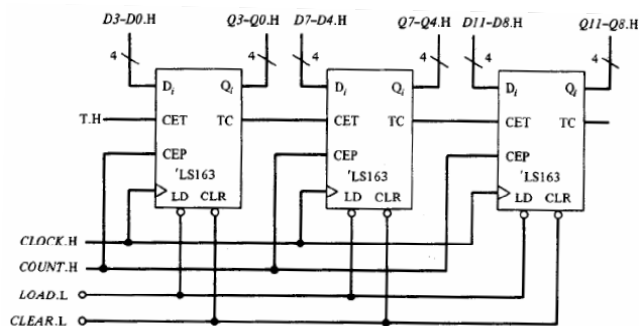
Extra AND kapuk:
„toggle-mode” szinkronizációja az egyes FF-nál
Közös CLK!

64

Szinkron MSI számlálók:

■ Kereskedelmi forgalomban is kaphatóak

- Moduló-10 (dekád) számláló
- Moduló-16 (4-bites bináris) számláló
- **Példa: 12-bites bináris számláló** 3 db 'LS163 – 4-bites szinkron bináris számláló összekapcsolásából.

Közös CLK: szinkron működés

CLOCK.H: rendszer órajel

Szinkron Clear (0) / Load (Set)

TC: terminal count

CET: Count Enable Trickle

CEP: Count Enable Parallel (master)

65

Példa: számláló tervezése D-FF-ből

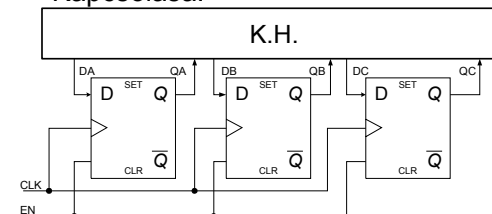
- Tervezzünk bináris számlálót szinkron D-tárolóból, amely 0...5-ig tárolja az értékeket. (6 érték → összesen 3 db D-tárolóra lesz szükségünk).

■ Igazságtáblázata:

count	QA(i)	QB(i)	QC(i)	DA(i-1)	DB(i-1)	DC(i-1)	i. clk
0	0	0	0	0	0	1	1
1	0	0	1	0	1	0	2
2	0	1	0	0	1	1	3
3	0	1	1	1	0	0	4
4	1	0	0	1	0	1	5
5	1	0	1	0	0	0	6
0	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-

egy órajellel később jelennek meg Dx értékei a Qx kimeneteken!

Kapcsolása:

Realizáljuk pl. a DC-t (A,B,C kimenetű K.H-ból) → DC:

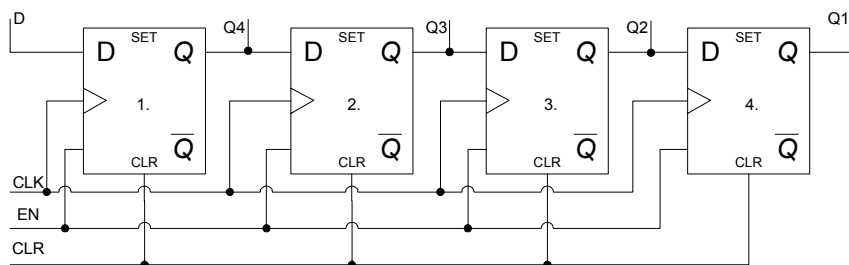
(Hasonlóan lehet képezni a Karnaugh táblákat a DA, DB-kre is!)

		C			
		BC		B	
A	B	00	01	11	10
		0	1	0	1
A	1	1	0	0	1
	0	1	0	1	0

$$DC = \bar{C}$$

66

4-bites Shift (léptető) regiszter (Serial in/Parallel Out – D-tárolós)

Shift regiszter. Oldalirányú (laterális) léptetés, az egyik bitpozíciótól a szomszédosig.

D: Data bemeneten lévő adatot lépteti sorosan balról-jobbra minden egyes órajel ciklusban. 1.clk-ban a 1. tárolóba a D1-et, majd 2 clk-ban 2. tárolóba a D1-et és az 1. be a D2-t.

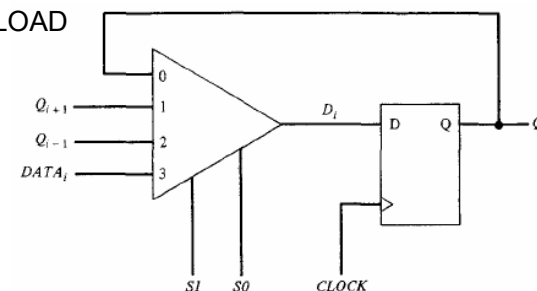
Q: a kimeneteken párhuzamosan kapjuk az adatot

CLK	Q4	Q3	Q2	Q1
1	D1	-	-	-
2	D2	D1	-	-
3	D3	D2	D1	-
4	D4	D3	D2	D1
5	D5	D4	D3	D2
6	D6	D5	D4	D3
7	D7	D6	D5	D4

67

4-bites Shift-regiszter működése

- Közös szinkron CLK
- Két szelektor jel: S0, S1 (az állapotok kiválasztásához – 4:1 MUX)
- 4-állapot: HOLD/ SHL /SHR /LOAD
- Kapcsolási rajz:

■ Táblázat:

Clock	S1	S0	Result desired	Selected mux position	Required mux input
↑	0	0	Hold present data	0	Q_i
↑	0	1	Shift right	1	Q_{i+1}
↑	1	0	Shift left	2	Q_{i-1}
↑	1	1	Load new data	3	$DATA_i$

68

-
- Ajánlott: a fejezetek végén lévő feladatok (Exercises) részek áttekintése.